

УДК 351.749.3(477):629.135

Кузьменко Є. В. – аспірант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз нормативних актів, що регулюють застосування безпілотних літальних апаратів Національною поліцією України підчас правоохоронної діяльності. Акцентовано на недоліках у нормативних документах, якими передбачено реєстрацію, сертифікацію таких безпілотників, а також процедуру надання дозволу на виконання ними польотів. Зазначено, що відсутність порядку сертифікації безпілотних літальних апаратів у Національній поліції України може призвести до негативних наслідків.

Ключові слова: безпілотні літальні апарати, Національна поліція України, нормативне регулювання.

Активне застосування Національною поліцією України в правоохоронній діяльності безпілотних літальних апаратів (БпЛА) потребує проведення наукових досліджень щодо нормативного врегулювання цього процесу. Використання БпЛА в зазначеній сфері може мати процесуальний, організаційний, оперативний чи профілактичний характер. Незважаючи на характер застосування БпЛА та функції різних технічних засобів, які можуть бути в них вмонтовані, цей процес повинен базуватися на нормах законів і підзаконних правових актів, що визначають допустимість або регламентують порядок і умови їхньої роботи.

Залежно від характеру застосування БпЛА в правоохоронній діяльності нормативні акти можна умовно розподілити на дві групи:

– такі, що визначають загальні принципи і засади використання технічних засобів, а також встановлюють певні обмеження стосовно них;

– ті, які регламентують застосування БпЛА як одного з різновидів літальних апаратів.

Мета статті полягає у визначенні стану правового регулювання застосування БпЛА в правоохоронній діяльності, зокрема Національною поліцією України.

Як було зазначено вище, правове регулювання застосування БпЛА в правоохоронній діяльності умовно розподіляють на дві групи. Так, перша група пов'язана з питанням нормативно-правового регулювання застосування в оперативно-розшуковій діяльності та під час досудового розслідування оперативно-технічних засобів і спеціальної техніки. Вказаний напрям досліджувало чимало науковців, серед яких О. М. Бандурка, В. І. Василичук, Л. І. Громовенко, О. Ф. Долженков, Ю. Ф. Жаріков, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, Д. Й. Никифорчук, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, О. П. Снігерьев, І. Ф. Хараберюш та ін.

Аналогічна ситуація сформувалась щодо нормативного врегулювання застосування криміналістичної техніки під час досудового розслідування. Дослідженню цього питання приділили увагу такі науковці, як П. П. Артеменко, В. К. Гончар, О. В. Золотар, Ю. Ю. Орлов, М. В. Салтевський та ін.

Проблему нормативно-правового забезпечення застосування БпЛА у правоохоронній діяльності частково охарактеризували А. В. Арешонков, Ю. Ю. Орлов, О. М. Стільців та інші науковці.

З метою визначення правового регулювання застосування БпЛА як літального апарату під час здійснення оперативно-розшукової діяльності чи досудового розслідування необхідно визначити комплекс законів і підзаконних нормативно-правових актів (закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств та відомств), які містять правила й умови польотів повітряних суден на території України.

Головним нормативно-правовим актом, що регламентує правові засади діяльності в галузі авіації є Повітряний кодекс (ПК) України [1]. Цей Кодекс окреслює основні терміни в зазначеній сфері, серед яких «авіація загального призначення», «безпілотне повітряне судно», «використання повітряного простору України», «державна авіація», «державне повітряне судно», «літальний апарат», «повітряне судно», «повітряний простір України» тощо. Зокрема, ПК України визначає повітряне судно як апарат, що підтримується в атмосфері в результаті його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні.

Відповідно, безпілотне повітряне судно – це повітряне судно, призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування і контроль за яким здійснюють за допомогою спеціальної станції керування, розташованої поза повітряним судном.

Згідно зі ст. 4 ПК України, авіацію розподіляють на цивільну та державну. Державна авіація використовує повітряні судна для захисту національної безпеки й оборони держави та населення. Виконання цих завдань покладено на Збройні сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, органи внутрішніх справ, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань цивільного захисту, органи охорони державного кордону України, митні органи тощо. Вказане стосується також БпЛА, які застосовують у правоохоронній діяльності [1].

Правове регулювання питань щодо допуску державних повітряних суден і літальних апаратів до аеродромів та злітно-посадкових майданчиків, підтримання льотної придатності державних повітряних суден, допуску авіаційного персоналу до виконання польотів і проведення робіт щодо забезпечення польотів, охорони повітряних суден, виконання та забезпечення польотів, пошуку і рятування, випробування та прийняття в експлуатацію нових типів повітряних суден, призначених для використання в державній авіації належить до компетенції Міністерства оборони України.

Таким чином, застосування в правоохоронній діяльності БпЛА має бути узгоджено з Міністерством оборони України. Варто зауважити, що на безпілотники поширюються всі вимоги, які висувають до використання повітряних суден, якщо в законодавстві не сказано інакше [2].

Врегулюванню підлягає також порядок використання повітряного простору нашої держави БпЛА, адже Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 року № 401 «Про затвердження Положення про використання повітряного простору України» [3] регулює лише: 1) діяльність, пов'язану з використанням повітряного простору (зокрема польоти державних повітряних суден) та дії, пов'язані з переміщенням (знаходженням) матеріальних об'єктів у повітряному просторі; 2) діяльність, що може становити загрозу безпеці польотів повітряних суден та інших об'єктів. Відповідно до п. 12 вказаного Положення вищезазначені види діяльності вважають

допустимими лише після отримання відповідного дозволу (сертифіката, ліцензії) та за умови дотримання необхідних запобіжних заходів.

Варто зауважити, що в Авіаційних правилах України, Частина 21 «Сертифікація повітряних суден, пов'язаних з ними виробів, компонентів та обладнання, а також організацій розробника та виробника» [4], затверджених наказом Міністерства інфраструктури України від 17 січня 2014 року № 27, взагалі не використано поняття «безпілотне повітряне судно» та не передбачено порядок його сертифікації як цивільного судна.

Також потребує уваги п. 32 вищезгаданого Положення, де зазначено, що «забезпечення польотів повітряних суден може здійснювати особа, яка отримала відповідну освіту і в установленому порядку допущена до виконання робіт» [3]. З огляду на це, у нормативних актах Національної поліції України необхідно передбачити порядок надання дозволу працівникам відповідних підрозділів на право забезпечення польотами безпілотників. Водночас необхідно нормативно закріпити, яку саме освіту повинна мати особа, яка буде здійснювати забезпечення польотів БПЛА.

Окрім загальних питань нормативного регулювання та порядку використання повітряного простору, окремі частини Положення про використання повітряного простору України передбачають:

- особливості організації повітряного руху;
- порядок подання заявок, видачі дозволів і визначення умов використання повітряного простору;
- порядок надання повідомлень про діяльність, пов'язану з використанням повітряного простору;
- заборону та обмеження використання повітряного простору;
- види порушень порядку використання повітряного простору тощо.

Окрім визначення порядку організації та здійснення польотів, а також допуску осіб на керування повітряними судами, потребує правового врегулювання порядок сертифікації БПЛА, які наявні або будуть наявні в озброєнні Національної поліції України.

В разі необхідності сертифікації БПЛА відповідні структури Національної поліції України повинні дотримуватись вимог «Правила сертифікації екземпляра державного повітряного судна України», затверджених наказом Міністерства оборони

України від 7 лютого 2012 року № 63 [5]. Вони визначають порядок перевірки і контролю стану льотної придатності державних повітряних суден, видачі та припинення дії сертифікатів льотної придатності державних повітряних суден, контролю за залученням до польотів державних повітряних суден і порядок організації робіт із перевірки стану льотної придатності державних повітряних суден, а тому стосуються тих БпЛА, які буде використовувати в правоохоронній діяльності Національна поліція України.

Також ці Правила є обов'язковими для всіх експлуатуючих організацій, повітряні судна яких зареєстровані в реєстрі державних повітряних суден України, незалежно від форми власності та підпорядкування.

В п. 2.1–2.3 вказаних вище Правил зазначено, що сертифікацію екземпляра державного повітряного судна та видачу сертифікатів льотної придатності здійснює Служба реєстрації та сертифікації державних повітряних суден України.

Планування та виконання польотів державних повітряних суден заборонено без наявності в експлуатуючій організації сертифікатів льотної придатності, за винятком особливого періоду.

Ці Правила також визначають порядок видачі сертифіката льотної придатності, строк дії та припинення дії сертифікатів (спеціальних сертифікатів) льотної придатності, особливості перевірки стану льотної придатності державних повітряних суден та інші питання.

Здійснений аналіз Правил сертифікації екземпляра державного повітряного судна України дає змогу дійти висновку, що його норми хоча і поширюються на всі експлуатуючі організації, повітряні судна яких зареєстровані в реєстрі державних повітряних суден України (незалежно від форми власності та підпорядкування), однак більшість БпЛА не зафіксовані в такому реєстрі. Основною причиною наявності таких прогалин є невизначеність стосовно того, якого саме класу БпЛА (за розміром, вагою чи іншими параметрами) необхідно реєструвати.

Експлуатація та польоти БпЛА, які належать Національній поліції України, мають здійснюватися з дотриманням вимог наказу Міністерства транспорту України від 16 квітня 2003 року № 293 «Про затвердження Правил польотів повітряних суден та обслуговування повітряного руху в класифікованому повітряному просторі України» [6]. У цьому наказі передбачено порядок

виконання польотів та обслуговування повітряного руху, а також визначено права, обов'язки та взаємовідносини суб'єктів, що здійснюють виконання польотів і обслуговування повітряного руху.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що на сучасному етапі неврегульованим у контексті права залишається питання щодо використання БПЛА в правоохоронній діяльності, зокрема підрозділами Національної поліції України. Передусім це стосується реєстрації, сертифікації таких безпілотників, надання дозволу виконання ними польотів. Також потребує правового врегулювання порядок доступу осіб до забезпечення польотів БПЛА.

Невжиття відповідних заходів щодо правового забезпечення механізму використання підрозділами Національної поліції України БПЛА може в подальшому спричинити негативні прецеденти. Йдеться насамперед про використання безпілотників під час здійснення оперативно-розшукових заходів чи негласних слідчих (розшукових) дій. У суді може бути оскаржено правові підстави використання оперативно-технічних засобів чи спеціальної техніки, які знаходились та застосовувались за допомогою БПЛА.

До того ж, відсутність відповідної освіти та допуску в особи, яка забезпечує польоти безпілотника, а також нездійснення сертифікації БПЛА може призвести до прийняття на озброєння відповідних підрозділів Національної поліції України безпілотників, які не відповідають вимогам безпеки. Експлуатація таких БПЛА може створити небезпеку для життя людей, спричинити настання інших тяжких наслідків, або ж може чинити загрозу безпеці повітряних польотів, що утворює склад злочину, передбаченого ст. 281 «Порушення правил повітряних польотів» або ст. 282 «Порушення правил використання повітряного простору» Кримінального кодексу України [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Повітряний кодекс України : Закон України від 19 трав. 2001 р. № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48–49. – Ст. 536.
2. Дрони та українське законодавство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lesovod.blogspot.com/2016/08/blog-post_902.html. – Назва з екрана.

3. Про затвердження Положення про використання повітряного простору України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 берез. 2002 р. № 401 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14. – С. 85. – Ст. 727.

4. Про затвердження Авіаційних правил України, Частина 21 «Сертифікація повітряних суден, пов'язаних з ними виробів, компонентів та обладнання, а також організацій розробника та виробника» АПУ-21 (Part-21) : наказ Міністерства інфраструктури України від 17 січ. 2014 р. № 27 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 17. – С. 29. – Ст. 522.

5. Правила сертифікації екземпляра державного повітряного судна України : наказ Міністерства оборони України від 7 лют. 2012 р. № 63 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 22. – С. 271. – Ст. 852.

6. Правила польотів повітряних суден та обслуговування повітряного руху в класифікованому повітряному просторі України : наказ Міністерства транспорту України 16 квіт. 2003 р. № 293 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 20. – С. 486. – Ст. 896.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Стаття надійшла до редколегії 01.12.2016
